

Joan Fuster

Viure per viure

PUV

Viure per viure

Assaig 13

Viure per viure

Els articles d'*El País*
(1979-1986)

Joan Fuster

Universitat de València
2005

© Hereus de Joan Fuster Ortells
© D'aquesta edició: Universitat de València, 2005
© De la traducció: A. F. i J. P.

Publicacions de la Universitat de València
Arts Gràfiques, 13 – 46010 València

Disseny de la col·lecció i maquetació: Inmaculada Mesa
Il·lustració de la coberta: Piero della Francesca, *La llegenda de la Vera Creu* (detall)

ISBN: 84-370-6333-7
Dipòsit legal: V-4859-2005

Impressió: Impremta Lluís Palàcios, Sueca

Índex

<i>Pròleg</i>	9
Les idees i els costums	25
Els residus de l'antic règim	31
La pobresa i la seua amargor	39
Economia per a profans	47
Coses que es veuen pel carrer	53
La resurrecció de Nostradamus	59
Continuen inventant «ells»	65
Marxisme: una altra por infundada	73
Històries de paraules	81
Una assignatura falsa	89
Viure per viure	97
El paladar de la nació	103
Epíleg: Rèplica de Joan Fuster	109
<i>Procedència del textos</i>	113

Pròleg

¿«Espanya ha deixat de ser catòlica»? Don Manuel Azaña es va precipitar en l'afirmació i els fets ho demostraren: l'Espanya catòlica, amb els seus prelats al capdavant, armà una guerra civil de mil dimonis el 36. No solament l'Espanya catòlica, però ella proporcionà als altres interessos en joc, benediccions, diners, voluntaris. Només que avui...

Amb aquestes reflexions, encastades al final del segon paràgraf d'un article sobre «Les idees i els costums», iniciava Joan Fuster la seua col·laboració en el diari *El País* el divendres 20 d'abril de 1979. L'escriptor, afilat analista dels canvis de costums, agafava com en altres ocasions una anècdota, un pretext —en aquest cas la passada Setmana Santa i les expansions lúdiques i d'esplai que aquesta proporcionava—, per esbrinar si l'aparent relaxació dels comportaments, la dissimetria dels punts de congregació del personal —discoteques i pubs plens, esglésies mig buides—, les escapades de cap de setmana al xalet o a l'apartament, la televisió... havien arribat a remoure el solatge de catolicisme i clericalisme que sempre queda al fons, espès i inamovible, cada vegada que sacseges la societat espanyola. «Voltaire, *El motín*, *La traca*, don Manuel Azaña, i la resta, a penes van alterar la pia vocació de l'electorat espanyol». Fuster,

que trobava precipitat el diagnòstic d'Azaña, també es va precipitar en la seua profecia: «Perdurarà el clericalisme, però minat. I que siga el que Déu vulga». Déu, naturalment, ha agranat cap a casa: ha volgut que el clericalisme perduràs tan vigorós i contundent com sempre. O més, fins i tot: ¿podria haver sospitat Fuster que un quart de segle més tard els bisbes es llançarien al carrer per protestar contra el govern –en defensa de la família i del dret a l'educació, o el que és el mateix, en contra dels drets dels homosexuals i de l'ensenyament laic–, i farien de la seua emissora radiofònica l'avançada de la provocació, l'insult més groller i la involució? Espanya, i en això estàvem tots tan errats com don Manuel, fins i tot Fuster, no ha deixat mai de ser catòlica, precisament perquè el catolicisme i el clericalisme són ingredients substancials de l'espanyolitat, de l'espanyolisme, de l'ésser espanyol. Rasques una mica el lleu vernís de liberalisme i secularisme, i afloren de seguida el fanatisme i la intolerància mal continguts d'un catolicisme ranci i bel·licós.

Més encertat estava Fuster en les seues prediccions sobre el marxisme, sobre la progressiva *desmarxistificació* dels partits socialistes, que arribava ja «a un extrem escandalós». Però comprensible: ací molt pocs s'han llegit Marx, i això facilita deixar de ser «marxista» o, sense renegar-lo explícitament, relegar-lo «a la categoria abstracta de *clàssic*, d'arqueologia respectable». Fuster s'estima Marx. L'ha llegit directament i a través de Gramsci. L'ha emprat profusament en les seues anàlisis, històriques, sociològiques i econòmiques, i ha incorporat conceptes i termes inequívocament marxistes en el seu propi llenguatge, sense que se'n ressentia –i això ja té mèrit– la vivesa i l'amenitat

del seu estil. Per això no es pot estar de deplorar el «*desarmament* verbal –i conceptual–» a què assisteix:

Ja de manera molt rara es parla de *lluita de classes*, i ni tan sols s'empra la paraula *classe* rigorosament; ni de *consciència de classe*, únicament clara en els *empresaris*; ni de *plusvàlua*, ni de *modes de producció*, ni de tot això que el *Manifest* explica.

El desarmament verbal –i conceptual– és una de les condicions i raons de l'actual desmobilització, del desencís per la Transició. Als marxistes espanyols –Largo Caballero, per exemple–, que no havien llegit Marx, els «animava un *instint de classe* més que no una *consciència de classe*». Però el mateix Largo, «avui, seria inconcebible en les files del seu partit».

En molts aspectes, el Fuster d'*El País* (de 1979 a 1986) és un Fuster decebut, defraudat amb el rumb que havia pres la Transició. Pensava que es podien fer més coses, que es podia anar més enllà, i que no es feien per por, per una por tan infundada com la que, de l'altra banda, podien sentir els residus de l'antic règim i els empresaris envers el marxisme i la revolució.

Al cap i a la fi, el que ha passat fins a hores d'ara no és sinó mera «transició»: vull dir que no hi hagué «ruptura», per a bé o per a mal, i a això hem d'atenir-nos. Només que la «transició» implicava, de manera fatal, una dosi notòria de continuisme.

I tant! Trenta anys després de la mort de Franco, el franquisme, ¿qui podria negar-ho?, encara perdura. No són només els carrers de moltes ciutats espanyoles que continuen portant el seu nom, les places o avingudes que

continuen albergant la seua efigie, els centenars o milers de nostàlgics que cada any s'apleguen al Valle de los Caídos o celebren les dates més emblemàtiques del calendari franquista, els rapats que, enarborant banderes i consignes feixistes, agredeixen a cop de puny o de garrot els immigrants, els homosexuals, els rojos i els separatistes, tots encabits en la mateixa patuleia d'indesitjables i antiespanyols. Són, sobretot, els reflexos ideològics i conductuals d'una societat calada fins al moll de l'os per quaranta anys de dictadura i trenta més d'amnèsia imposada, d'ocultació i impunitat dels horrors del franquisme, que permeten tractar de pertorbats o de revengistes les víctimes i els familiars que reclamen reparació. És l'actitud agressiva d'una dreta reaccionària –i dels seus intel·lectuals orgànics o per lliure– que trau pit, s'aferra a la Constitució –desnaturalitzada del seu paper de regles consensuades del joc i elevada a la condició de tòtem intocable– i l'esgrimeix com a arma per esclafar l'esquerra i qualsevol dissidència. Que acovardeix el ciutadà i l'intimida cada dia –en la premsa, la ràdio i la televisió– amb missatges perversos i apocalíptics. Són, potser, els riscos o les tornes de la «transició». De no haver optat per la «ruptura», per una neteja a fons de la ronya franquista que impregnava de dalt a baix la societat espanyola. D'haver renunciat a explicar a les noves i a les velles generacions la «veritat» del passat més recent, com s'ha fet, millor o pitjor, en altres països que han passat igualment de la dictadura a la democràcia. I això es paga. Això ho estem pagant.

En qualsevol cas, l'abril de 1979, quan Fuster començà a publicar en *El País*, el debat de la Transició era ja aigua passada. Almenys per a ell. És cert que encara quedaven

moltes coses per venir: els nous ajuntaments democràtics (ja que fins aquell mateix any i mes, les corporacions locals i provincials continuaven en mans dels jerarques franquistes, tan actius en el foment i l'exploració de l'anticatalanisme), el colp d'estat d'Armada, Milans del Bosch i Tejero, l'Estatut de Benicàssim, la Generalitat... Però, a aquestes altures, ell ja sabia la partida perduda. Durant dos o tres anys –des del 1976, però sobretot el 1977 i el 1978– s'havia implicat a fons –de la manera que s'impliquen els escriptors: escrivint, signant manifestes, llegint-los en públic, pronunciant discursos, conspirant entre bastidors, influïnt entre els polítics amics, redactant o inspirant avantprojectes d'estatuts...– en la lluita per la ruptura i el canvi democràtic. Són els anys dels articles militants i conjunturals –perquè la política es fa dia a dia, canvia d'un moment a l'altre, i Fuster és en aquests anys un periodista polític, un observador crític de l'actualitat política– de *Por favor* (de febrer de 1977 a juliol de 1978), de *TeleleXprés*, d'*Avui*, de *Reporter*, de *Canigó*, de *La Calle*, de *Valencia semanal*, de *Nous Horitzons*, que tan poc agraden als seus crítics per circumstancials i corrosius, uns crítics que consideren ja amortitzat literàriament Fuster als anys seixanta, si no abans: poc havien d'afegir al valor de la seua obra aquests articles irritats, llibrets d'urgència com *El blau en la senyera* (1977) o quaderns d'*agit-prop* com *Destinat (sobretot) a valencians* (1979), *Notes d'un desficiós* (1980), *Ara o mai* (1980), *País Valencià, per què?* (1982) i *Pamflets polítics* (1985), que recopilaven totes aquestes contribucions catequístiques publicades en la premsa d'aquells anys.

És cert que Fuster encara incidiria en el tema –i en el to– posteriorment. En els articles de *Qué y dónde* (de juny

de 1979 a setembre de 1982), aplegats en part en *Notes d'un deficiós* (1980), o en els de *Serra d'Or*, *Diario de Valencia* i *Noticias al Día*, reunits en *Punts de meditació (Dubtes de la 'Transición')* (1985). Però ja d'una altra manera, més resignada i més distanciada, i paradoxalment per això, més càustica. La seua crítica, ara, ja no és tan imperiosa i «constructiva», sinó decebuda i sarcàstica.

Els articles d'*El País*, per bé que contemporanis (1979-1986) –i cal insistir en això–, són d'una altra dimensió. La mateixa que trobem en les seues col·laboracions en *Jano* (de novembre de 1977 a setembre de 1981), en *Serra d'Or*, en *Tele/Expres*, en *La Vanguardia* i en *Informaciones*, i que, de fet, no havia abandonat mai. Escrits més reposats, més literaris, en el tema i en el tractament, però absolutament simultanis amb els papers més combatius publicats en *Por favor* o en la premsa valenciana. No hi ha dos o més Fusters, repartits en diferents èpoques o períodes cronològics, sinó un mateix Fuster, polièdric, que es multiplica en mil fronts, que compagina l'assagisme literari i l'anàlisi política amb l'agitació d'idees i l'erudició més rigorosa (el 1976 veu la llum *La Decadència al País Valencià*, i un any després, *Contra el Noucentisme* i el cinquè volum de les Obres Completes: *Literatura i llegenda*). Sense menystenir les altres contribucions –al capdavant, una opció política i també literària del mateix escriptor–, els articles d'*El País* –com els de *Jano*, els de *Serra d'Or*, els de *La Vanguardia* o els d'*Informaciones*, i abans, els d'*El Correo Catalán*, *El Noticiero Universal* o *Tele/Expres*– ens recuperen el millor Fuster: el d'una obra assagística més ambiciosa i exigent, el del *Diccionari per a ociosos*, *L'home, mesura de totes les coses* i *Examen de consciència*, tres llibres justament que

tenen el seu origen en papers publicats prèviament en la premsa diària. En aquest sentit, *Viure per viure*, el volum que el lector té a les mans, no deixa de ser una continuació –pel contingut i per la intenció– d'aquells llibres formats a partir d'una recopilació –i traducció– d'articles.

Fuster tardà bastant a escriure en *El País*, el diari més influent del postfranquisme i la Transició. El 1979, feia ja tres anys que el nou periòdic estava al carrer i era un projecte plenament consolidat. Potser ho havia impedit fins aleshores la fidelitat a *La Vanguardia*, periòdic en què col·laborava de manera regular des de 1969 i on, fins 1984, arribaria a publicar més de cinc-cents articles, o el cansament d'haver d'escriure més papers a la setmana, ara que ja s'acostava als seixanta anys. En qualsevol cas, Fuster coneixia des de molt abans –i fins i tot havia arribat a col·laborar amb ells en altres empreses, editorials i periodístiques– els promotors i homes forts del nou projecte, que naixia amb voluntat de constituir-se en «intel·lectual col·lectiu» –en fórmula d'Aranguren– de la jove democràcia espanyola: José Ortega Spottorno, Juan Luis Cebrián, Javier Pradera...

El primer amb qui contactà va ser Javier Pradera, aleshores editor del Fondo de Cultura Económica, que al final de 1964 es plantava a Sueca, invocant l'amistat comuna amb Vicenç Riera Llorca, Josep Maria Castellet i (Juan?) Goytisolo, per demanar a Fuster que ressenyàs les novetats editorials de la casa (Fuster, fora dels Països Catalans, era conegut sobretot per les seues pàgines de crítica literària a *Destino*). I poc després, el febrer de 1965, li proposava que escrivís una *Historia de la literatura catalana* per als «Breviarios» del FCE. Un mes abans, havia estat el mateix

Fuster qui, amb la mediació ara d'Albert Manent, s'adreçava a José Ortega Spottorno, el fill del filòsof i successor seu al capdavant de la *Revista de Occidente*, per a oferir la possibilitat de traduir alguns assaigs seus per a l'editorial. Ortega, que sembla que també havia estat persuadit amb el mateix propòsit per José Luis López Aranguren, accepta l'oferiment i li encarrega un llibre d'unes dues-centes cinquanta pàgines, titulat provisionalment *Ensayos* i amb un tiratge previst de 3.000 exemplars, que mai no arribaria a publicar-se –i possiblement tampoc a traduir-se, malgrat les pressions amicals d'Albert Manent: «Crec que pot ésser un camí perquè entris a l'Imperio'». També li reitera la invitació, que ja li havia fet a través de Marià Manent, d'escriure en la *Revista de Occidente*, publicació per a la qual només consta que Fuster preparà una selecció de passatges de la *Crònica* de Ramon Muntaner, retribuïda, el 1970!, amb mil pessetes justes.

Els Manent, pare i fill, i altres intel·lectuals catalans –Riera Llorca, Castellet i Goytisoló– havien estat els seus contactes inicials amb el grup orteguià, però Fuster ja comptava amb algunes amistats madrilenyes rellevants, com Aranguren, i el 1964 s'havia publicat una traducció al castellà de *Les originalitats* (*Las originalidades. Maragall y Unamuno frente a frente*), a cura d'Ana Ramón de Izquierdo, en la col·lecció «Renuevos de Cruz y Raya», dirigida per José Bergamín, Antonio Espina i Arturo Soria, de l'editorial Cruz del Sur, que Soria s'havia portat a Madrid des de l'exili xilè. El gener de 1967, Pradera li escriu de nou per a reprendre el projecte de publicació d'una *Historia de la literatura catalana*, però ara en Alianza editorial, l'empresa on treballava després que una forta crisi l'hagués

empès a abandonar el FCE. N'havia parlat a Ortega, que havia fundat Alianza un any abans i pensava traure el llibre en la col·lecció «El libro de bolsillo». Tampoc aleshores el projecte no arribà a rams de beneir.

La cosa va funcionar millor amb Juan Luis Cebrián i la gent d'*Informaciones*, on Fuster començà a col·laborar el març de 1972. *Informaciones* era un diari fundat en la immediata postguerra, directament pronazi, molt més que els seus homòlegs falangistes, que havia anat evolucionant cap a postures més obertes i liberals. El 1972, n'era director Jesús de la Serna, antic redactor en cap de *Pueblo*, que el 1979 –el mateix any que Fuster– passaria també a *El País*, on ocuparia diversos càrrecs de responsabilitat; el subdirector era Juan Luis Cebrián, també ex redactor en cap de *Pueblo*, director dels serveis informatius de TVE i impulsor de *Cuadernos para el diálogo*, abans de llançar-se a l'aventura fundacional d'*El País* el 1976; i el redactor en cap, Eduardo Barrenechea, futur subdirector de *Cuadernos para el diálogo* i director de *Cinco Días*, que acabaria també, com els anteriors, en la plantilla d'*El País*. Potser l'intermediari, en aquest cas, fos Vicent Ventura, a qui Cebrián escriu el 29 de març de 1972 per a dir-li que considera la firma de Fuster «una gran adquisició para *Informaciones*. Igual que la tua, claro». Fuster hauria d'enviar una col·laboració cada setmana, i cobraria mil pessetes per article publicat, una vegada descomptat l'import de la subscripció al diari. La relació amb Cebrián es farà cada vegada més intensa: un any després li demana una col·laboració per a un suplement conjunt amb *Die Welt*, d'Hamburg:

Uno de los trabajos que nos piden es algo sobre «La búsqueda del ser perdido del mallorquín» entre el cerco

de cemento levantado por el turismo en Palma, los bikinis, la droga y la civilización. Algo entre antropológico y sociológico, entre científico e imaginativo —que al fin y al cabo es lo mismo—, y sobre todo algo entretenido y bien escrito. No sé si el tema le atrae, pero a nosotros sí nos atrae que usted lo trate. No nos han indicado espacio (aunque creo que estaría en torno a los seis folios) ni remuneración, aunque supongo que tratándose de la Alemania nuevamente enriquecida no va a haber problemas en este punto.

Cebrián també comptava amb Fuster per a d'altres projectes:

Aprovecho también esta carta para pedirle una colaboración ajena al periódico, pero no a mi persona. Me ha tocado en suerte dirigir una revista que se llama sofisticadamente *Gentleman* y que supongo va a pretender ser una especie de *Esquire* a la española. Es mensual y no de actualidad, y algunas de las cosas que va a llevar son buenos relatos de buenas firmas. O buenos ensayos, novedosos, noticiosos y resonantes. Y si para antes de fin de mes puede usted enviar algo, bien de creación (cuento, ficción, etc.) o de tipo más «reportaje», se lo agradecería y no se lo pagaría mal.

Gentleman aparegué poc després, però no consta que Fuster hi col·laboràs.

Tampoc no consta en la correspondència amb la redacció i l'administració del diari cap acord perquè els articles de Fuster a *Informaciones* es publicassen també en *La Vanguardia*, o a la inversa. Però el cert és que gairebé totes les columnes que Fuster publicà en *Informaciones* aparegueren abans o després —generalment abans— en *La Vanguardia* i fins i tot en *TeleleXprés*, una pràctica que continuaria més

tard amb les col·laboracions en *El País*, i que lògicament havia de ser coneguda i consentida per les direccions dels periòdics implicats. «Miedos nuevos y viejos», el primer article de Fuster en *Informaciones*, del 18 de març de 1972, aparegué a *La Vanguardia* l'endemà, el 19 de març, però «El otro castrismo. Don Américo», del 20 d'abril, ja havia aparegut en el diari barceloní el 2 d'abril. I el darrer que publicà al periòdic madrileny, «El incremento aparatoso de inconformistas», del 26 de gener de 1978, també havia vist la llum quatre mesos abans, el 25 de setembre de 1977, a *La Vanguardia*. No era una coincidència exacta, d'un dia a l'altre, però pràcticament tots els més de 260 articles que Fuster publicà en *Informaciones* aparegueren també en la premsa catalana.

La marxa a *El País* podia haver-se produït el mateix 1976, l'any de fundació del periòdic. El 22 de novembre, Fuster es queixa al director d'*Informaciones* que no li publiquen tots els articles que envia i que podrien haver vist la llum en els nous mitjans nascuts amb la democràcia:

Mi querido amigo. De vez en cuando le envío artículos publicables, y le agradezco que les dé curso, si no a todos, a algunos. Con la reciente euforia *periodística*, me encuentro con proposiciones afectuosas para derivar mis modestos papeles a otros diarios de Madrid. Me gustaría poder seguir siendo un regular colaborador de *Informaciones*, como lo he sido durante años: ¿podría confiar en ello, o no? Dígame con toda confianza. De no ser así, créame, me sentiré bastante jodido. *Informaciones* era «mi» periódico, y yo era, para *Informaciones*, una «voz» periférica (la única, me parece)... Decida usted como guste.

Alarmat, Jesús de la Serna li contesta al dia següent, excusant la demora en la publicació dels articles i ratificant-li l'interès del diari per comptar amb la seua firma. Amb tot, la col·laboració de Fuster en *Informaciones* s'interromp just un any després, el novembre de 1977, quan, a una nova queixa pel retard en la publicació dels seus articles, rep una resposta poc considerada del redactor en cap:

Estimado amigo. Sus artículos son siempre muy bien recibidos en esta casa. Si últimamente no los hemos publicado ha sido por circunstancias de mecánica interior y no por otro motivo. Pero aprovecho la ocasión para rogarle que sus trabajos sean más breves. Pues uno de los problemas técnicos es, precisamente, el exceso de originales, que tenemos que conjuagar en orden a la actualidad y a otros factores.

Tot l'equip directiu d'*Informaciones*, ja s'ha dit, i bona part dels seus col·laboradors, Fuster inclòs, acabarien tard o d'hora en *El País*. Fuster, el 1979, encara que la seua relació amb el diari data de molt abans, d'abans fins i tot del naixement del periòdic, ja que el març de 1973 havia adquirit accions de PRISA, l'empresa editora, presidida per José Ortega Spottorno. Probablement, les connexions i les amistats –Ortega, Cebrián, potser fins i tot Ventura– degueren influir perquè Fuster fos un dels primers accionistes del nou diari en gestació, mentre encara col·laborava en *Informaciones*: els mateixos factors que operaren anys després perquè l'escriptor publicàs en *El País*. Una carta de Fuster a Cebrián, del 16 d'abril de 1979, aclareix els termes de la seua doble col·laboració en *El País* i *La Vanguardia*, que devien ser precisament els que havien servit abans per a *Informaciones*:

Estimado amigo. Te envío copia de mi último artículo para *La Vanguardia*. No sé si te interesará. En el caso de que puedas y quieras publicarlo, creo que Horacio Sáenz Guerrero no te pondrá inconvenientes. Ya le he escrito. Los honorarios los dejo a la voluntad de la casa.

Efectivament, el mateix dia Fuster havia escrit a Sáenz Guerrero per informar-lo de l'operació:

L'altre dia, a València, parlant amb J. L. Cebrián, d'*El País*, va sorgir la idea que els articles que t'envio per a *La Vanguardia* poguessin ser reproduïts al seu diari. Com que la misèria de l'ofici de col·laborador de periòdics no necessita ser demostrada, li vaig donar el meu consentiment. Crec que tu no t'hi oposaràs. Ell em va dir que te'n parlaria. Procureu, entre tots dos, que la cosa quedi aclarida, si més no, com ho heu fet tantes vegades amb altres senyors. De l'article que ara t'envio, en faig una còpia per a *El País*. Unes paraules teves d'aprovació, les necessito. Cada dia el mercat és més car, i el whisky; i un centim més, supernumerari, em farà un gran favor.

L'article, «Las ideas y las costumbres», aparegué publicat a *El País* el 20 d'abril, un dia abans que a *La Vanguardia*. Fuster escrivia de nou a Cebrián el 9 de maig:

Te envío otro papel. Haz con él lo que quieras. Horacio sólo pide que no lo publiques antes que él, es decir, antes del sábado, que es mi día –actualmente– en *La Vanguardia*.

La fórmula funcionà un parell de mesos –als dos articles citats, del 20 d'abril i el 15 de maig, se n'afegirien altres dos, del 25 de maig i 7 de juny–, per a interrompre's de forma sobtada, potser per pressions de *La Vanguardia*, on

continuà publicant regularment, amb periodicitat setmanal, els mesos següents. Amb tot, la col·laboració amb el rotatiu barceloní passava per un mal moment —la periodicitat havia caigut a un article al mes, al final de 1979—, que l'oferta de Sáenz Guerrero, el maig de 1980, de pujar els honoraris a 7.500 pessetes per article, acceptada per Fuster, no solucionà del tot. Els articles en *La Vanguardia* es feien cada vegada més rars —no hi publicava des del 19 de setembre— i el 14 de novembre Fuster donava un nou article a *El País*, que ni havia aparegut ni apareixeria a *La Vanguardia*. Dos dies després, Horacio Sáenz Guerrero li enviava un telegrama queixant-se del temps que feia que no enviava res al diari i sorprès de retrobar-lo a la premsa madrilenya. Fuster reprendrà novament la col·laboració en *La Vanguardia*, el gener de 1982, però sense deixar la d'*El País*, on publica quatre articles gairebé seguits, de novembre a febrer, i altres dos, el juny i juliol de 1982, quan es torna a interrompre de nou la continuïtat. Aquesta vegada, la pressió de Sáenz Guerrero està documentada: en un telegrama del 16 de juliol es declara disposat a duplicar la retribució, però a canvi de l'exclusivitat. L'episodi revela les difícils relacions entre el director d'un diari i els seus columnistes, les firmes que donen llustre al periòdic, sempre mal pagades i atentes a les proposicions que puguen venir de la competència, però també l'amistat d'anys i d'idees compartides entre Sáenz Guerrero i Fuster que, al capdavall, serà la raó per la qual aquest acceptarà, una vegada més, la continuïtat en el diari del comte de Godó.

Això és el que li contesta a Sáenz Guerrero i el que li respon també a Cebrián quan, un any després (9 de juny de 1983), l'insta a escriure regularment en *El País*: «¿Te

animas a hacer semanalmente una columna de la última? Te pagaríamos 15.000 pesetas por cada». Fuster no rebutja l'oferta, però difereix indefinidament la seua acceptació a causa del compromís amb *La Vanguardia* («En cuanto a tus sugerencias de volver a colaborar en *El País*, no las echo en saco roto. Al contrario. Pero tengo un problema con *La Vanguardia*, de momento, difícil de resolver. Supongo que te lo imaginas»). Cal esperar gairebé quatre anys per tornar a veure Fuster en les pàgines d'*El País*: dos articles, del 18 de març i el 16 d'abril de 1986, i de nou el silenci, ara ja definitiu. En els anys següents, com en els anteriors, Cebrían només rebrà de Fuster la delegació de vot en les juntes d'accionistes. Tampoc Lluís Bassets o Tomàs Delclòs, de la delegació de Barcelona, aconseguiran més tard que Fuster s'incorpore a l'edició catalana o al *Quadern de cultura*.

Dels dotze articles publicats en *El País* entre 1979 i 1986, quatre aparegueren primer a les pàgines de *La Vanguardia* i els altres vuit van ser escrits expressament per al diari madrileny. Allò que sorprèn de seguida el lector, però, és la sensació de continuïtat –en els temes, el to i l'estil– entre els uns i els altres, com si, efectivament, formassen part d'una mateixa sèrie. La impressió també de trobar-se davant un llibre coherent, unitari, a pesar de la diversa procedència –i, per tant, diferent capteniment a l'hora de posar-se a escriure– i de la distància temporal que separa uns papers d'altres. Naturalment, la continuïtat i la coherència estan en la mirada de l'escriptor, observador amant i comentarista hàbil i incisiu de la realitat social, d'una realitat sempre canviant. Els dotze articles d'*El País*, sense pretendre-ho, sense haver-s'ho proposat mai l'autor,

fan un llibre, un conjunt tan orgànic i estimable com molts altres del mateix Fuster. Un llibre, en tot cas, i en això cal insistir-hi, no «pensat» ni «previst» pel seu autor, sinó decidit molts anys després, més de vint, a partir del fet d'haver vist la llum tots dotze en les pàgines d'un mateix diari. En efecte, l'únic que singularitza aquests articles és l'atzar d'haver estat publicats en *El País*, però del mateix —o semblant— tenor en queden encara molts més, milers, en l'arxiu de *La Vanguardia* i en els d'altres periòdics. Una gran part de l'obra de Fuster queda així «inèdita» —consultable només en les hemeroteques, i «consultar» no és «llegir»—, i en condiciona l'apreciació exacta. Queda encara molt de Fuster per recuperar, per «descobrir».

Un últim advertiment: els articles, no cal dir-ho, aparegueren originalment en castellà. En traduir-los ara, hem volgut ser fidels, més que a la seua primera publicació en la premsa —que sempre es podrà consultar en les hemeroteques—, al propòsit del mateix Fuster, que confeccionà molts dels seus llibres —i entre ells, alguns dels més emblemàtics, com ja s'ha dit— a partir de la selecció i la traducció de les seues col·laboracions periodístiques. Bona part del millor Fuster en català, del Fuster que coneixem a través de *L'home, mesura de totes les coses* o de *Babels i babilònies*, aparegué primerament en castellà: és un Fuster traduït. És clar que aleshores l'autor vivia i podia revisar-ne la traducció. El lector sabrà disculpar-nos, si no l'atreviment, sí almenys la (bona) intenció.

Antoni Furió

Viure per viure recull els articles publicats per Joan Fuster a *El País*, de 1979 a 1986. Durant uns anys l'escriptor, que no havia defugit una implicació activa, havia seguit atentament el procés de canvi polític fins que, a partir d'un moment determinat, es va sentir decebut, defraudat amb el rumb que havia pres la Transició. Pensava que es podien fer més coses, que es podia anar més enllà, i la seua intervenció, la seua crítica política, es va desplegar en forma de columnes militants i corrosives en la premsa més compromesa. Els articles d'*El País*, tot i que esmolats, són d'una altra dimensió. Escrits més reposats, més literaris, en el tema i en el tractament, per bé que simultanis amb els papers més combatius. Sense menystenir les altres contribucions, de caire polític o erudit, ens recuperen el millor Fuster: el d'una obra assagística més ambiciosa i exigent, el del *Diccionari per a ociosos*, *L'home, mesura de totes les coses* i *Examen de consciència*, tres llibres justament que tenen el seu origen en paper publicats prèviament en la premsa diària. En aquest sentit, *Viure per viure* no deixa de ser una continuació –pel contingut i per la intenció– d'aquells llibres formats a partir d'una recopilació d'articles. Sense pretendre-ho, sense haver-s'ho proposat mai l'autor, aquests textos fan un llibre, un conjunt tan orgànic i estimable com molts altres de Joan Fuster.

ISBN 84-370-6333-7

joan fuster
CÀTEDRA
UNIVERSITAT ID VALÈNCIA

PUV PUBLICACIONS
UNIVERSITAT
ID VALÈNCIA